

El futur del patrimoni valencià, a debat

MARC FERRI, ALBERT FORMENT, XIMO REVERT

Els passats 29 i 30 de novembre i 1 de desembre es va celebrar a Sagunt (el Camp de Morvedre) el Primer Congrés sobre Patrimoni Cultural Valencià. L'encontre, organitzat pel Centre d'Estudis del Camp de Morvedre, aplegà estudiants i investigadors d'arreu del País Valencià que apuntaren les claus per a una gestió del patrimoni.

El Centre d'Estudis del Camp de Morvedre és una associació creada en 1989 amb l'objectiu de fomentar l'estudi i la investigació sobre temes de la comarca que li dona nom. Amb l'experiència que permet la publicació semestral de la revista *Braçal*, dedicada als estudis comarcals, i la celebració de dos congressos amb el mateix contingut i un col·loqui d'onomàstica, l'associació es plantejà, amb la celebració d'a-

quest congrés, el repte de superar l'àmbit comarcal. Es tracta de consolidar Sagunt com a futur espai de trobada i de reflexió sobre el patrimoni valencià.

Per tal de valorar l'èxit organitzatiu del congrés, amb més d'un centenar d'assistents i la presentació d'una vintena de comunicacions procedents de comarques tan allunyades de Sagunt com l'Alcoià o el Baix Vinalopó, cal tenir present que tant l'organització com el finançament del congrés partiren del Camp de Morvedre. D'entrada no es reclamà cap ajut econòmic de la Generalitat Valenciana, sinó que es va optar per seguir l'experiència dels congressos comarcals previs: patrocinadors locals –l'Ajuntament de Sagunt i la Fundació Bancaixa-Sagunt, fonamentalment– i un cost baix d'inscripció, amb el qual es cobreix part dels pagaments als ponents i la publicació de les actes. D'aquesta manera, el congrés s'omplí amb un públic interessat i majoritàriament jove, atret bàsicament pels continguts i no tant pels crèdits universitaris –que

no es donaven– ni pels habituals "extres" d'altres esdeveniments, com dinars o actes paral·lels.

LA LLEI DE PATRIMONI COM A REREFONS

La voluntat declarada dels organitzadors era aprofitar el congrés per debatre la situació del patrimoni cultural valencià quatre anys després de l'aprovació, el juny de 1998, de la Llei de patrimoni cultural valencià, i de fet l'anàlisi de la legislació valenciana estigué present en la major part de les ponències presentades. No debades, en la ment de tots els assistents hi havia la complexa situació del Teatre Romà de Sagunt, amb una restauració il·legalitzada pels tribunals. Un referent que, potser per la durada de la polèmica, no arribà mai a ser al centre del debat.

El congrés s'estructurava a partir de quatre sessions temàtiques, dividides entre els tres dies de durada. En la primera sessió, dedicada específicament al marc legal del patrimoni cultural, María Rosario Alonso Ibáñez, professora de Dret Administratiu de la Universitat d'Oviedo, va centrar la seua anàlisi en l'eclosió de normatives de protecció del patrimoni a tot l'Estat, en tres aspectes. En primer lloc, assenyala que les administracions estan duent a terme un important esforç legislatiu, però es troba a faltar un ma-

Alt forn número 2 del Port de Sagunt

Ma. Rosario Alonso Ibáñez, professora de Dret Administratiu de la Universitat d'Oviedo, i Rafael Tomás, president del Centre d'Estudis del Camp de Morvedre

jor dinamisme per portar a la pràctica les mesures de protecció. Alonso apuntà les limitacions d'algunes normatives autonòmiques. Concretament, en el cas de la llei valenciana, la manca d'un reglament fa de la norma un instrument poc eficaç per garantir la tutela i salvaguardar elements de la cultura material seriosament amenaçats.

Finalment, destacà el paper de les entitats locals a l'hora de fer efectiva la protecció del patrimoni cultural al territori de la seua administració a través d'instruments com els plans d'ordenació urbana. També en aquest marc local els agents socials poden exercir un control més estret sobre l'administració, i la normativa cultural i urbanística troba el seu sentit més determinant per recuperar el valor cultural i el destí públic del patrimoni. En aquest aspecte, la ponent opinà que la llei valenciana, una de les més tardanes a tot l'Estat, no avança en el paper que haurien d'acomplir les entitats locals en coordinació amb l'administració autonòmica.

En una línia complementària amb la de la ponent, l'advocat Antonio Montiel presentà una comunicació crítica sobre la llei de patrimoni valenciana, centrada en l'escàs desenvolupament pràctic que ha tingut. Per Montiel és una paradoxa que la llei fóra tan ambiciosa en continguts però haja donat lloc a una pràctica política tan pobre i mancada de dotació pressupostària.

EL PAISATGE COM A PATRIMONI

En la segona de les sessions, dedicada a patrimoni i gestió del territori, Joan F. Mateu es va centrar en una anàlisi de la legislació valenciana en allò tocant a la gestió del territori. Mateu, catedràtic de Geografia de la Universitat de València, assenyalà la importància de les mancances legals en aquesta matèria. En l'actualitat, apuntà Mateu, en absència de l'esperada Llei valenciana d'ordenació del territori es contraposa una potent legislació urbanística davant una feble Llei del patrimoni valencià, en la qual,

a més, no es troba enlloc la salvaguarda del paisatge. En la pràctica, la gestió territorial és fonamentalment de tipus urbanístic i està deslligada de consideracions culturals i patrimonials.

Mateu assenyalà la paradoxa que actualment presenta el desenvolupament valencià en la consideració del paisatge com a bé cultural. En un territori on la població tendeix de manera creixent a residir a la costa, els paisatges tradicionals d'aquestes comarques estan patint una forta pressió urbanística que n'està fent impossible la conservació; aquest seria el cas, entre altres, de l'Horta de València. Per contra, a les comarques interiors, allò que està dificultant la salvaguarda del patrimoni paisatgístic és la constant pèrdua de població.

Així, segons Mateu, cal pensar que el debat entorn de la conservació del paisatge continuarà present els propers anys, tenint en compte el seu fort component identitari. Així es pot preveure que es tendirà a associar de manera creixent patri-

moni i paisatge, tant a l'hora de fonamentar mesures de protecció com per desenvolupar models de gestió associada al turisme.

EL PAPER DE LA SOCIETAT CIVIL

El difícil panorama presentat per Joan Mateu el va completar la ponència de l'arquitecte Josep Sancho en la tercera de les sessions. Sancho, tot analitzant l'evolució negativa de la pràctica proteccionista durant les darreres dècades, explicà aquesta regressió com un efecte de la pèrdua de pressió social d'ençà la transició democràtica.

La situació dels darrers vint anys, segons el ponent, ha anat en sentit oposat al que hom podia preveure entorn del 1980: una política proteccionista d'aparador ha servit per amagar absències clamoroses. En aquest sentit, l'empenta en defensa del patrimoni cultural que tingué lloc als temps de la transició suposà la posada en valor com a patrimoni de bona part de l'arquitectura contemporània, industrial o

popular, però no ha estat seguida per un avenç en l'extensió de la conservació i valorització del patrimoni. Aquest retrocés, malgrat el desenvolupament legislatiu i institucional, es pot atribuir a la manca de pressió social, mediàtica o política que controle la labor de l'administració.

El resultat no és tant una absència d'actuacions, que n'hi ha, sinó l'absència d'un projecte sociopolític. En eixe context s'explica com la Llei de patrimoni cultural valencià, en gairebé cinc anys de vigència, no ha tingut desenvolupaments reglamentaris i, en la pràctica, sols ha estat operativa per administrar la tutela de caire passiu que li és legalment indefugible.

La Llei del patrimoni fa recaure la responsabilitat pel futur del patrimoni en el conjunt social, però la delegació pràctica sobre els poders públics és causa de l'actual desatenció social i del fet que els polítics de torn al govern incompliquen la seua pròpia legislació, sense ni tan sols la protesta de l'oposi-

ció. En la pràctica, la fractura existent entre la societat i els poders públics en matèria de patrimoni ha donat lloc ocasionalment –casos del Cabanyal o del Botànic– a posicions d'encastellament total per part dels polítics, basant-se en la legitimitat donada per les urnes. Segons Josep Sancho, de l'existència d'una vertebració sociocultural vers el patrimoni dependrà la futura protecció, tutela i transmissió al futur, que un marc legal i unes administracions a l'efecte no garanteixen pel simple fet d'existir.

ELS NOUS REPTES EN LA GESTIÓ DEL PATRIMONI

La darrera sessió del congrés, dedicada a la gestió del patrimoni, es va desenvolupar a partir de la intervenció del barceloní Jordi Padró Werner, director de Stoa, Propostes Culturals i Turístiques, el qual defensava des del títol de la seua ponència una gestió creativa del patrimoni com a nou repte.

Padró apuntà les noves tendències que, tot superant la museística tra-

Jordi Padró, Director de Stoa, Propostes Culturals i Turístiques (Barcelona) amb Joaquim Revert, de la Comissió Organitzadora, del Centre d'Estudis del Camp de Morvedre

Jordi Padró, Director de Stoa, Propostes Culturals i Turístiques

dicional, aposten per una gestió del patrimoni més vinculada al territori. Amb el convenciment que la millor manera de conservar el patrimoni cultural és precisament gestionar-lo i dotar-lo d'un sentit per a la comunitat, Jordi Padró argumentà la necessitat de cercar un consens entre administració, sector privat i teixit social com a base per a la gestió. Sols a partir del consens es pot plantejar una planificació de llarga durada.

El discurs aprofundí en la consideració del patrimoni cultural com un recurs positiu i activable en l'ordenació del territori, i no com un problema que cal resoldre sota l'eterna amenaça de l'escassetesa de recursos econòmics. La intervenció de Padró finalitzà amb una interpel·lació als presents: «Ja no es tractaria de continuar pensant què podem fer pel patrimoni, sinó de començar a treballar en què pot fer el patrimoni cultural per nosaltres».

LA CARTA DE MORVEDRE

A la lectura de ponències la va seguir la presentació d'una selecció de les comunicacions trameses pels assistents. Tot i el predomini de comunicacions basades en investiga-

cions sobre elements de patrimoni moble i immoble (jaciments arqueològics, esglésies, fàbriques, retauls i plafons ceràmics devocionals, elements d'enginyeria hidràulica, etc.), habituals en aquest tipus de congressos, no mancà, però, un grapat d'aportacions centrades en reflexions al voltant d'aspectes de gestió i promoció del patrimoni.

Entre les comunicacions més innovadores potser es trobe l'experiència de gestió d'un enclavament en una zona humida –la marjal d'Almenara, a la Plana Baixa– per un col·lectiu ecologista local. A més de la compra i restauració dels terrenys mitjançant la venda de bons d'ajuda, el projecte comporta l'excavació d'un jaciment d'època romana. També es presentaren al congrés propostes de recuperació de jaciments arqueològics o d'espais industrials com l'antiga fàbrica de tabacs de València.

En l'acte de cloenda es va presentar a la societat civil una proposta ferma de reflexió i compromís a través de la lectura de la *Carta de Morvedre pel patrimoni cultural valencià*. Es tracta d'un text obert de declaracions i posicionaments dels signants que recull els aspectes

més significatius expressats al congrés i aporta consideracions positives envers la reformulació d'una política pública de patrimoni cultural a terres valencianes. Aquest document es pot consultar a www.uv.es/Patrimoni_Industrial_Sagunt i està a disposició dels qui desitgen adherir-se o fer aportacions a la redacció.

Tant les ponències com les comunicacions es recolliran a les actes del congrés, en un número especial de la revista *Braçal* previst la primavera de 2003. També s'hi publicarà la redacció final de la Carta de Morvedre, amb les adhesions recollides fins aleshores.

Marc Ferri, Albert Forment, Ximo Revert
Membres de la Comissió Organitzadora del I Congrés sobre Patrimoni Cultural Valencià (Centre d'Estudis del Camp de Morvedre)